

ZINĀTNES DZĪVE

KONFERENCE “CASTELLA MARIS BALTICI XIII” DĀNIJĀ

Baltijas jūras reģiona viduslaiku piļu izpētei veltītā 13. konference no cikla “Castella Maris Baltici” šogad no 24. līdz 28. augustam notika Dānijā. Šajā valstī seno piļu uzturēšanai un izpētei ir pievērsta liela uzmanība un ar to profesionāli nodarbojas daudzi pētnieki. Tā kā vairāki Dānijas muzeji izvietoti viduslaiku pilīs, tad to darbinieki ne tikai iekārto ekspozīcijas un vada ekskursijas, bet arī veic pētījumus, publicē rakstus un grāmatas, piedalās starptautiskās konferencēs. Līdz ar to “Castella Maris Baltici XIII” konferenci organizēja vesela dāņu piļu pētnieku plejāde. Starp viņiem jāmin Nilss Engbergs (*Engberg*) un Viviana Etinga (*Etting*) no Dānijas Nacionālā muzeja Kopenhāgenā, Dorte Ville-Jergensena (*Wille-Jørgensen*) no Dienvidaustrumu Dānijas muzeja un Dānijas viduslaiku piļu centra Vordingborgā, Leifs Plits Lauritsens (*Lauritsen*) no Lollandes-Falsteres muzeja un Klauss Sørensens (*Sørensen*) no Austrumu Fīnas muzeja. Viens no konferences sponsoriem bija Orhūsas Universitāte, bet praktisku palīdzību organizatoriem sniedza vairāku universitāšu studenti.

Uz 13. tikšanās reizi Dānijā bija ieradušies apmēram 40 piļu pētnieki – arheologi, arhitekti, viduslaiku vēsturnieki, mākslas vēsturnieki, muzeju darbinieki, universitāšu pasniedzēji, studenti un doktoranti, kā arī pieminekļu aizsardzības speciālisti no deviņām Baltijas jūras piekrastes valstīm – Zviedrijas, Somijas, Krievijas, Igaunijas, Latvijas, Lietuvas, Polijas, Vācijas, bet visvairāk – apmēram ceturtdaļa bija no konferences organizētājas valsts Dānijas. Baltijas valstis pārstāvēja četri dalībnieki – Tallinas Universitātes Vēstures institūta arheologs Villu Kadakass (*Kadakas*), Klaipēdas Universitātes arheologs Gintauts Zabiela (*Zabiela*), arhitekts – būvpētnieks Ilmārs Dirveiks no Rīgas privātās kompānijas “Arhitektoniskās izpētes grupa AIG” un šīs informācijas autore no LU Latvijas vēstures institūta. Ar pateicību jāatzīmē, ka piedalīšanos konferencē Latvijas pārstāvjiem palīdzēja apmaksāt Valsts kultūrkapitāla fonds.

“Castella Maris Baltici” 13. konferencei organizētāji bija izvēlējušies plašu tēmu “Pils celtniecība – gatavošanās karam vai miera

nodrošināšana”. Līdz ar to dažādu valstu pārstāvjiem bija iespējams prezentēt savu pētījumu rezultātus gan par piļu aizsardzības būvēm, gan celtnu izmantošanu miera laikā. Konferences četrās darba dienās tika nolasīti 19 referāti un demonstrēti viens stenda referāts jeb posters. Ievadā Orhūsas Universitātes mācībspēks Rainers Acbahs (*Atzbach*) sniedza detalizētu ieskatu Dānijas piļu pētniecības vēsturē un jaunākajos atklājumos, kas notikuši viņa vadībā. Viņš uzsvēra, ka mūsdienās no daudzām pilīm saglabājušās tikai drupas, bet apkārtne apaugusi ar kokiem. Tikai ar modernām metodēm datorā iespējams rekonstruēt kādreizējo topogrāfiju un virtuāli pacelties piļu torņu varbūtējā augšstāva augstumā. No augsta atrašanās punkta uz apkārtni paveras pilnīgi cits skats, nekā šodien stāvot pilsdrupu pakājē. Ja, piemēram, atrodoties uz 10 m augsta torņa, var saskatīt cilvēku 150 m attālumā, bet baznīcas torni – 3,5 km attālumā, tad, torņa augstumu palielinot, attiecīgi paplašinās pārskatāmā apkārtne. Ar moderno tehnoloģiju palīdzību veicot vairāku 10.–14. gs. piļu tuvākās apkārtnes uzmērošanu, izdarīti jauni secinājumi par nocietinājumu celšanas vietas izvēli, no torņiem pārlūkojamo apkārtni, viduslaiku piļu pieejas ceļu novietojumu un to kontrolēšanas iespējām.

Daļa no konferences dalībniekiem savus referātus bija sagatavojuši kā plašākus pārskatus, vispārinot vairāku piļu izpētē iegūtās atziņas. Tā poļu arheologu Aleksandra Andžejevskā (*Andrzejewski*) un Lešeķa Kajzera (*Kajzer*) kopīgi sagatavotajā referātā tikai uzsvērti jaunāko arheoloģisko pētījumu rezultāti Polijas karaļa Kazimira Lielā pilis netālu no robežas ar Vācu ordeņa valsti. Vēl viena poļu arheoloģe Aldona Andžejevskā (*Andrzejewska*) iepazīstināja ar jaunākajām atziņām Jageloņu dinastijas piļu izpētē mūsdienu Polijas austrumdaļā, bet vēsturnieka Artura Boguševiča (*Boguszewicz*) referātā tika aplūkotas rakstīto avotu ziņas par vairākām 15. gs. Silēzijas pilīm, kurās notikušas cīņas par mantojuma tiesībām. Vācu pētnieks Kristians Frejs (*Frey*) pievērsās vairākām Ziemeļvācijā 11. gs. bijušām karaļa Heinriha IV pilīm. Analizējot dažādus vēstures avotus, viņš secinājis to celtniecības iemeslus – valdnieka spēka demonstrāciju, statusa simbola radīšanu un priekšposteni cīņā ar sakšiem. Arhitektūras pētnieks Mihails Milčiks, apkopojot rakstīto avotu datus, krievu piļu celšanu netālu no Livonijas austrumu robežas mēģināja saistīt ar 15. gs. beigu un 16. gs. politiskajām aktivitātēm.

Ievērojama daļa konferences dalībnieku savos ziņojumos pievērsās vienas vai divu piļu apskatam, kurās dažos iepriekšējos gados veikti jauni pētījumi. Zviedru arheologs Martins Rundkvists (*Rundkvist*) savā referātā bija apkopojis neseno izrakumu rezultātus Landsjē un Stensjē pilīs. Otrs zviedrs Anderss Reisnerts (*Reisnert*) pievērsās savas ilggadējās būvīzpētes rezultātiem renesanses stilā celtajā Torupas pilī, sevišķi uzsverot dažu iepriekšējo gadu remontdarbu laikā veiktos sienu notinumus un pārdedzināto ķieģeļu ornamenta izpēti. Dānis Martins Borings Olesens (*Olesen*) mēģināja atbildēt uz jautājumu, vai Kalundborgas rietumu pils kalpoja par karaļa cietoksni, piekrastes aizsargceltni vai krustnešu piejūras bāzes vietu. Dāņu pētnieka Nilsa Engberga referāts bija veltīts Hammershusas pilij. Jaunākie arheoloģisko izrakumu rezultāti parādījuši, ka pils celtniecības datējums ir vēlāks, nekā agrāk uzskatīts – to būvējuši nevis krustneši, bet gan arhibīskaps Jenss Grands 13. gs. beigās. Nīborgas pils muzeja darbinieka Klauša Serensena priekšlasījums izvērtās ekskursijā pa šo pili un neseno izrakumu vietu apskati, jo šajā celtnē todien notika referātu sesija. Somiete Tarja Knutinena (*Knuutinen*) savā referātā aplūkoja Raseborgas pils pievedceļu problēmu. Senās kartes un pils apkārtnes arheoloģiskie izrakumi parādījuši, ka Raseborgas apdzīvotības laikā apkārtējais ūdens līmenis bijis krietni augstāks un 14.–16. gs. pieeja pilij lielākoties notikusi pa ūdensceļiem, nevis sauszemi kā mūsdienās. Vienīgā postera autore somu vēsturniece Tūla Hokmane (*Hockman*) demonstrēja arhīvos atrastus trīs Hēmes pils zīmējumus, kas tapuši 1671.–1672. gadā.

Arī trīs konferences dalībnieki no Baltijas valstīm pievērsās atsevišķu piļu izpētes rezultātu apskatam. Lietuviešu arheologs Gintauts Zabiela iepazīstināja ar 2014. gadā notikušajiem izrakumiem Klaipeņas pils vaļņu teritorijā, kur uzbērumos atrasts milzīgs senlietu daudzums. Latviešu būvpētnieks Ilmārs Dirveiks stāstīja par vairākiem saviem atklājumiem Rīgas pils remontdarbu laikā notikušajā arhitektūras izpētē. Šīs informācijas autore bija apkopojusi dažādu laiku pētījumu materiālus par Turaidas pils lielo pusapaļo torni, kuru var raksturot ne tikai kā kara apstākļos izmantojamu aizsargbūvi, bet arī kā ikdienas apdzīvošanai un saimnieciskiem mērķiem lietotu celtni.

Vairāki pētnieki referātos veltīja uzmanību nevis pilīm, bet gan viduslaiku pilsētu nocietinājumiem. Te jāmin igauņu arheologs Villu

Kadakass, kas bija apkopojis informāciju par 15. gs. celtajiem pakaveida torņiem Tallinas aizsargmūrī. Vācu arheologs Fēlikss Bīrmans (*Biermann*), mākslas vēsturnieks Kristofers Hermans (*Herrmann*) un poļu vēsturnieks Arkadjušs Koperkevičs (*Koperkiewicz*) kopīgi sagatavotajā referātā iepazīstināja ar kādreizējā Vācu ordeņa zemju teritorijā 14. gs. jaundibinātās pilsētas – vecās Vartenburgas lokalizēšanas panākumiem, apkopojot gan vēstures dokumentu un senu karšu, gan arheoloģiskās izpētes secinājumus. Zviedriete Kerstina Sēderlunda (*Söderlund*) pievērsās arheoloģiskajām liecībām par pirmo apdzīvotību un nocietinājumu veidošanu Stokholmas vietā, bet vācu būvpētnieks Jens Kristians Holsts (*Holst*) savā ziņojumā uzsvēra Lībekas pilsētas senāko ķieģeļu mūru izpētes panākumus. Viņš jau pāris gadu desmitus piedalās viduslaiku ķieģeļu datējuma noteikšanā, kopā ar kolēģi fiziķi pilnveidojot termoluminiscences metodi. Tās precizitāti nesen apstiprinājuši plašie Lībekas pilsētas senākās daļas izrakumi, kuros ar dendrohronoloģijas metodi iegūti 12. gs. pēdējā ceturksņa mūra sienās iemūrētu koku gadskaitļi, kas atbilst iepriekš ar termoluminiscences metodi datētajiem senākajiem ķieģeļiem.

Konference bija organizēta ar vairākiem pārbraucieniem no Dānijas vienas salas uz citu, katru no referātu sesijām noturot citā vietā un pa ceļam iepazīstot vairākas pilis vai viduslaiku pilsvietas. Konferences sākums bija Zēlandes salas dienvidos Vordingborgā, kur pēc referātu sesijas dalībnieki vakarā iepazīstina kādreizējās karaļa pils augsto Zosu torni un priekšpils teritorijā ierīkoto jauno muzeju – Dānijas piļu centru. Otra konferences diena bija veltīta ekskursijām, apmeklējot Jungshovedes un Borgringas viduslaiku nocietinājumu vietas, vēl arvien apdzīvoto Gjorslevas pili, kas tagad ietilpst privātas lauku saimniecības teritorijā, kādreizējo Roskildes bīskapu pili Dragsholmu, kur mūsdienās tūristiem pieejami atjaunotie interjeri, iekārtots restorāns un regulāri notiek dažādi svinīgi pasākumi, un nelielo pilsētiņu Kalundborgu, kuras viduslaiku daļas abās pusēs atrodas senas pilsdrupas. Vakarpusē, pāri Lielā Belta jūras šaurumam uzceltajiem tiltiem braucot uz Fīnas salu, pusceļā autobuss pietāja Sprogēs salā. Tur viduslaikos atradies nocietinājums, kas vēlāk pārbūvēts par bāku. Trešā diena tika veltīta referātu sesijai Nīborgas pilī, bet ceturtajā dienā notika pārbrauciens no Fīnas salas uz Zēlandes salas ziemeļaustrumu galu. Tur atrodas Helsingeras pilsēta, kur notika pēdējā isā referātu

sesija. Pilsētas malā Dāniju un Zviedriju atdalošā Ēresunda jūras šauruma šaurākajā vietā 16. gs. beigās uzcelta Kronborgas pils. Tā tūristiem tiek reklamēta kā Šekspīra traģēdijā “Hamlets” attēlotā dāņu prinča dzimtā pils Elsinora, kurā apskatāmi grezni jauno laiku interjeri. Konferences dalībniekiem dāņu kolēģi demonstrēja pils iekšstelpās vēl no iepriekšējā viduslaiku nocietinājuma saglabājušos gotiskās arhitektūras fragmentus.

Ik otro gadu notiekošās “Castella Maris Baltici” konferences ir nozīmīgs notikums visiem Baltijas jūras reģiona viduslaiku piļu pētniekiem, jo referātos uzskatāmi atklājas piļu izpētes stāvoklis un tiek demonstrētas jaunas metodes un jauni atklājumi, ekskursijās ir iespējams iepazīt katras valsts nozīmīgākos pieminekļus, bet brīvajos brīžos var apmainīties pieredzē vai uzzināt par nesen iznākušū speciālo zinātnisko literatūru. “Castella Maris Baltici XIII” dalībniekiem Dānijā bija iespējams iegādāties šovasar iznākušos abu iepriekšējo konferenču referātu krājumus, no kuriem viens izdots Zviedrijā, bet otrs – Polijā (*Castella Maris Baltici XI*. Proceedings of a symposium held in Malmö, Sweden on the 27th of May to the 2nd of June 2012. (Archaeologia Medii Aevi Finlandiae XX; Malmöfynd 22). Ed. by Anders Gutehall and Chatarina Ödman. Malmö: The Society for Medieval Archaeology, University of Turku, 2015. 210 p.: ill.; *Castella Maris Baltici XII*. Castle as a Residence: Łódź, Poland 26.–30.05.2014. Ed. Aleksander Andrzejewski. Łódź: Institute of Archaeology, University of Łódź, 2015. 187 p.: ill.). Vēl konferences laikā tika prezentēts rakstu krājums “Viduslaiku pilis karu laikā”, kurā publicēti pirms diviem gadiem Dānijā notikušās starptautiskās piļu pētnieku konferences materiāli (*Castles at War*. The Danish Castle Research Association “Magt, Borg og Landskab” Interdisciplinary Symposium 2013. Ed. by Rainer Atzbach, Lars Meldgaard Sass Jensen, Leif Plith Lauritsen. Bonn: Dr. Rudolf Habelt GMBH, 2015. 230 p.: ill.).

Kā vienmēr, konferencei “Castella Maris Baltici” bija divas darba valodas – angļu un vācu, tomēr Dānijā to proporcijas būtiski nosvērās par labu angļu mēlei. Iespējams, ka abu valodu lietojuma biežums nedaudz mainīsies pēc diviem gadiem, kad “Castella Maris Baltici” 14. konferenci organizēs Vācijas piļu pētnieki.

Ieva Ose